

Discuția cu specialiștii străini a confirmat, de principiu, posibilitatea ca eflorescența (studiată din punct de vedere chimic și biologic în laboratorul D.M.I.) ce vazează pereții bisericii mari de la Cozia să fie cauzată de prezența în apropiere a unui factor care a determinat apariția la suprafața picturilor a sulfatului de calciu. Discuții interesante privind tehnica restaurării au avut loc la Bolnița Coziei, monument aflat interesant privind tehnica restaurării au apreciat activitatea desfășurată aici de pictorul Constantin Blendea.

Deși aparent problemele picturii murale exterioare de la bisericile din nordul Moldovei au fost parțial umbrite de altele, ele au stat totuși în centrul atenției comisiei,

care nu s-a pronunțat însă definitiv asupra lor.

În discuția finală, de la Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, membrii comisiei UNESCO nu au prezentat niște concluzii clare asupra expertizei lor. În opinia domniilor lor, monumentele trebuie analizate mai profund, această primă luare de contact fiind deosebit de utilă, dar insuficientă pentru formarea unei păreri definitive. După revederea întregii documentații, după consultarea comparativă a datelor culese cu ocazia expertizei și după efectuarea unor serii de probe suplimentare (relevee fotografice pentru fiecare monument, analize periodice ale gradului de umiditate, eventuale analize noi de pigmenți), comisia va întocmi un referat ce va

cuprinde propuneri concrete. Această prudență, aparent excesivă, a fost motivată prin faptul că monumentele constituie unice în arta monumentală mondială, ridicând în consecință probleme nemaîntinse, deci precauția se impune atunci când sînt stabilite soluțiile de conservare și eventual de restaurare ce ar trebui adoptate.

În anul acesta, după întocmirea referatului, UNESCO va deplasa în nordul Moldovei o echipă de practicieni restauratori care vor încerca să stabilească metode de „tratament” pentru pictura murală exterioară și pentru zidurile care o poartă și, concomitent, în cadrul aceleiași acțiuni, să îndrume „pe viu” cîțiva pictori români pe drumul anevoios al restaurării.

TEREZA SINIGALIA

OBSERVAȚII NOI ASUPRA BISERICII MĂNĂȘTIRII NEAMȚ

Cu ocazia vizitării monumentului de către delegații UNESCO, în cadrul expertizei asupra picturilor exterioare la fațadele bisericilor din nordul Moldovei, domnul arhitect Raymond Lemaire, secretar general ICOMOS și membru al Comisiei, ne-a semnalat următoarele detalii rămase neobservate pînă astăzi:

– Nișa naosului, aflată în peretele sud, în fața catapetezmei, este conturată cu un rînd de cărămizi smălțuite de culori alter-

nate verzi și galbene, abia vizibile din cauza stratului de pictură care le acoperă aproape în întregime. Ne aflăm deci în fața unui aspect necunoscut al obișnuitei decorații pictate imitînd cărămida, folosită înainte de executarea picturii.

– Pe contrafortul de piatră din fațada sud aflată în dreptul pronaosului se observă, ușor zgîriat pe piatră, urmele unui cadran solar. Pe lîngă obiceiul folosirii contrafortului pentru asemenea scop, deja întîlnit și în

altă parte (Bărăția-Cîmpulung), prezența cadranelor este încă o dovadă a înfățișării inițiale, cu piatră aparentă, înainte de aplicarea, în veacul al XVIII-lea, a stratului de tencuială care a acoperit paramentul pînă la restaurare.

Iată deci, în concluzie, cum în fața unui monument istoric oricît de cunoscut ar fi el, cercetarea nu poate fi niciodată socotită ca încheiată.

arh. ȘTEFAN BALȘ

COMPLEXUL MONUMENTAL PUTNA

DISCUȚII ÎN LEGĂTURĂ CU UNELE REZULTATE ALE CERCETĂRILOR LA ACEST MONUMENT

În ziua de 20 octombrie 1970 a avut loc o întrunire a specialiștilor pentru a se consulta asupra problemelor legate de lucrările de cercetare și restaurare a complexului arhitectonic de la Putna. Au participat specialiști de la Academia de Științe Sociale și Politice (Institutul de arheologie, Institutul de istorie Nicolae Iorga, Institutul de istoria artei), Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă (Direcția monumentelor istorice, Direcția muzeelor), Institutul de arhitectură, I.S.C.A.S.-ul, Departamentul cultelor și de la alte instituții.

Discuțiile au urmărit, pe bază de materiale foto, planuri, profile, a unor observații de detaliu făcute la fața locului – în secțiunile arheologice deschise în interiorul și exteriorul bisericii –, să stabilească existența – sau inexistența – unei faze anterioare la pridvorul de secol XVII al bisericii, posibilitățile de marcarea a fazei constructive anterioare secolului XVII (epoca lui Ștefan cel Mare) pentru întreg monumentul.

În urma expunerii observațiilor arhitectului proiectant Ioana Grigorescu, cele ale arheologului care a efectuat cercetarea la acest monument, Nicolae Pușcașu și prin contribuția substanțială a participanților la această consfătuire, s-a ajuns la o serie de precizări deosebit de importante pentru continuarea procesului de restaurare atât al bisericii cît și al întregului complex monumental de la Putna.

S-a constatat astfel că există o fază anterioară reconstrucției din secolul al XVII-lea la pridvorul bisericii, fază reprezentată prin cele două fundații mai vechi de sud și vest, care se disting clar și sînt parțial acoperite de fundațiile pridvorului reconstruit în secolul XVII. În actualul stadiu de cercetare este greu de precizat dacă această fază anterioară secolului XVII aparține perioadei dinaintea de 1484 – dată la care edificiul a suferit un puternic incendiu –, sau este ulterioară acestei date. Se constată însă prezența unui strat de incendiu în care apar materiale diverse, posterior construcției din secolul XV și anterior reconstrucției din secolul XVII. Acest strat de incendiu a putut fi identificat în secțiunile din exteriorul bisericii, lipsind din profilele stratigrafice ale secțiunilor din interiorul pridvorului – ceea ce ar duce la concluzia că la data incendiului (1484) pridvorul exista,

chiar dacă a fost construit cu cîțiva ani mai tîrziu decît restul bisericii.

Apare ca necesară, pentru lămurirea definitivă a acestei probleme – data construirii primului pridvor –, continuarea investigațiilor arheologice impuse de nevoia găsirii unor elemente în plus de datare.

Pentru evidențierea celor două faze de construcție a bisericii de la Putna s-a hotărît marcarea fundațiilor de secol XV și realizarea unor puțuri de vizitare în mai multe puncte care să permită accesul vizitatorilor și specialiștilor.

Fig. 1. Portal dintre pronaos și naos

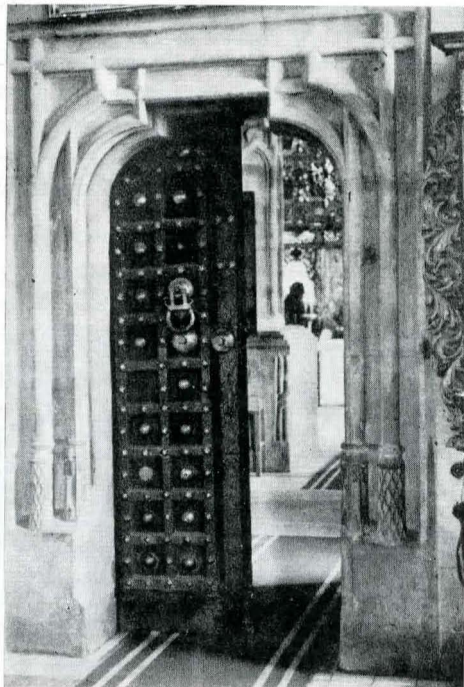


Fig. 2. Biserica Mănăstirii Putna



De asemenea s-a hotărât să fie continuate cercetările arheologice pentru întregul complex arhitectonic, cercetări făcute de către un colectiv sub egida Institutului de arheologie al Academiei de Științe Sociale și Politice, în așa fel încât întreaga investigație să fie încheiată în cursul anului 1971.

Direcția monumentelor istorice va trebui ca pînă la 1 ianuarie 1971 să elaboreze un program de lucru cu termene precise pentru studiul, proiectarea și execuția următoarelor obiective:

– amenajarea spațiului de la vest de biserică, inclusiv casa egumenească și paraclisul;

– amplasarea și realizarea unui nou muzeu pentru expunerea colecțiilor existente;

– sistematizarea integrală a spațiului interior și exterior a complexului mănăstiresc.

RADU FLORESCU și
LUCIAN ROȘU

SISTEMATIZAREA ANTICHITĂȚILOR DOBROGENE

În ziua de 16 octombrie 1970, a avut loc la Constanța o consfătuire privind necesitățile de restaurare și valorificare a antichităților din județul Constanța. Au participat reprezentanți ai forurilor județene de partid și de stat, ai Academiei de Științe Sociale și Politice, ai C.S.C.A. (Direcția muzeelor, Direcția monumentelor istorice și Redacția muzei și monumente), directori ai unor mari muzee din țară.

În cadrul consfăturii s-a scos în evidență faptul că modernizarea rapidă a teritoriului județului impune o mai bună cunoaștere a antichităților și o intervenție rapidă și eficientă peste tot acolo unde este cazul; pe de altă parte, ridicarea continuă a nivelului cultural al publicului și dezvoltarea turismu-

lui cer o valorificare din ce în ce mai complexă și mai largă a monumentelor.

S-a constatat cu acest prilej că, în general, nu există o evidență la zi a urgenței intervențiilor la monumente și, de asemenea, că baza tehnică a lucrărilor la aceste monumente este sub nivelul dorit.

S-a accentuat în continuare obligativitatea asigurării unei asistențe de specialitate în restaurarea tuturor monumentelor cercetate și o mai bună coordonare și corelare a lucrărilor de cercetare cu cele de restaurare.

Pentru o rezolvare rațională și completă a tuturor acestor probleme s-a constituit un colectiv, sub conducerea vicepreședintelui C.S.C.A. Ion Moraru, care să elaboreze un proiect general de sistematizare a antichită-

ților din toată Dobrogea. Din acest colectiv urmează să facă parte reprezentanți ai celor două județe (Tulcea și Constanța).

Prin proiectul general de sistematizare a antichităților dobrogene se urmărește asigurarea intervențiilor eficiente și proporționale pentru salvarea și valorificarea monumentelor deja cercetate; o dezvoltare rațională a cercetărilor la monumente în funcție de necesitățile de salvare și valorificare a patrimoniului monumental; mijloace materiale și tehnice necesare acestor operații; o evidență științifică complexă care să permită o protecție eficientă a tuturor antichităților de pe teritoriul Dobrogei; în sfârșit corelarea optimă între operațiile de cercetare, conservare și valorificare.

L. R. și R. F.

PRIETENII MONUMENTELOR

La sfârșitul lunii octombrie 1970 a avut loc la Tulcea o acțiune de larg interes, cu urmări dintre cele mai însemnate pentru viitorul monumentelor și rezervațiilor naturale din nordul Dobrogei: constituirea – în urma unei decizii a Comitetului executiv al Consiliului popular județean – Asociației pentru ocrotirea monumentelor.

Dorind reînnoirea unor vechi și valoroase tradiții ale muncii culturale dobrogene, în care s-au remarcat personalități de renume ale vieții noastre științifice (Gr. Toalescu, Constantin Moisil), inițiatorii acestei tinere instituții o doresc eficiente și cu un real prestigiu.

Ideea înființării unei asemenea Asociații nu s-a născut pe un loc gol: ea este consecința firească a unei rodnice activități educative, de multă vreme în atenția inimosului colectiv al muzeului tulcean. Astfel, credem că nu este lipsit de interes să amintim, chiar în acest cadru, existența unui cerc al prietenilor muzeului, cu secții de acvaristică, taxidermie și arheologie, în care sînt antrenați în special elevii liceelor din orașul de reședință al județului.

Activitatea membrilor se desfășoară urmărindu-se în principal două aspecte: pregătirea practică a elevilor care doresc să se specializeze în științe naturale sau istorie și dotarea școlilor cu materiale didactice rezultate în urma săpăturilor arheologice sau din lucrul în atelierele muzeului. Acțiunea, dînd rezultate nebănuite, s-a hotărât să fie îmbogățită și să i se creeze un cadru potrivit noilor atribuții. Astfel s-a născut **Asociația pentru ocrotirea monumentelor**, care s-a bucurat de la început de sprijinul neprecupețit al organelor locale de partid și de stat.

În intenția organizatorilor, Asociația va permite realizarea unui triplu scop: practic, cultural-educativ și științific.

De altfel, în proiectul de statut se prevăd următoarele: „**Asociația pentru ocrotirea mo-**

numentelor se organizează cu scopul de a da viață tuturor legilor și hotărîrilor statului și ale organelor conducătoare locale referitoare la ocrotirea, salvarea și valorificarea cultural-educativă a întregului patrimoniu muzeistic de stat format din: monumente și rezervații ale naturii, monumente istorice și piese de muzeu. Ea are menirea de a răspîndi în rîndul publicului larg interesul pentru frumusețile naturii, pentru antichitate și pentru arta populară.

Activitatea Asociației se va desfășura prin: a) conferințe, filme și comunicări cu teme referitoare la monumentele din județul Tulcea; b) publicații și articole în presă, editarea de pliante, afișe și reviste; c) organizarea de expoziții temporare cu subiect de specialitate; d) excursii de interes științific.

Asociația poate stabili legături cu societăți și comisii similare din țară ca: Comisia monumentelor naturii; Comisia Națională a muzeelor. Prin intermediul Comisiei Naționale – I.C.O.M. și a Comisiei monumentelor naturii va putea să participe la congrese de specialitate, să invite conferențieri etc.

Asociația poate să facă propuneri de noi monumente și noi rezervații precum și de modul cum trebuie să fie apărute sau salvate de distrugerii. Sesizează orice descoperire de piese muzeale care necesită salvarea lor.”

Pentru împlinirea acestor deziderate, organizatorii consideră, pe bună dreptate, că Asociația trebuie să aibă un caracter de masă, să antreneze un număr cît mai mare de membri, din întregul județ, să fie deschisă oricui manifestă înțelegere și respect pentru istoria, frumusețile și bogățiile naturale ale Dobrogei. Se va crea astfel o rețea de entuziaști, care vor controla efectiv, la fața locului, buna păstrare a bogățiilor istorice și naturale nord dobrogene, sarcină de mare însemnătate, mai ales în ultima vreme,

cînd pasiunea unor „colecționari” particulari pune în primejdie însăși existența monumentelor.

O altă sarcină a membrilor, organizați pe comune, va fi întreținerea monumentelor și semnalarea oricărei descoperiri arheologice Muzeului și conducerii Asociației.

În ziua de 23 octombrie la sediul Muzeului a avut loc ședința de constituire a **Asociației pentru ocrotirea monumentelor** din județul Tulcea, manifestare la care au participat reprezentanți ai Direcției muzeelor, Direcției monumentelor istorice, Comisiei monumentelor naturii și numeroși muzeografi din țară.

De la bun început trebuie să remarcăm faptul că ședința de constituire a devenit, datorită problemelor de mare actualitate ridicate de participanți, o ședință de lucru.

Astfel, în intervenția sa, tovarășul Radu Florescu, referindu-se la modul de constituire al muzeelor școlare a arătat că trebuie combătut procedeul potrivit căruia aceste unități sînt organizate în urma unor așa-zise „săpături arheologice” inițiale și conduse de cadre didactice locale, pline de entuziasm dar nu și de priceperea necesară. Arheologia, a spus domnia sa, este o problemă prea serioasă pentru a fi lăsată la îndemina unor amatori.

Aceeași temă a fost atacată și de către Adrian Rădulescu, directorul Muzeului de arheologie Constanța, care a precizat că formarea unui muzeu școlar trebuie făcută sub directă supraveghere a instituțiilor autorizate.

În unanimitate, participanții la ședința de constituire a Asociației pentru ocrotirea monumentelor au fost de acord că inițiativa Muzeului din Tulcea constituie un îndemn și un exemplu care merită a fi urmat.

M. D.